

Ks. prof. dr hab. Wojciech Cichosz
Kierownik Katedry Nauk Społecznych i Prawa Kanonicznego
Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Wydział Teologiczny
81-168 Gdynia, Plac św. Andrzeja 1
<http://www.cichosz.pl>
e-mail: cichosz@umk.pl
+48 601 667 680
ORCID 0000-0003-0839-2179

Recenzja w postępowaniu habilitacyjnym **ks. dra Waldemara Janigi**

SENTENCJA: Wypełniając postanowienie Centralnej Komisji do Spraw Stopni i Tytułów Naukowych z dnia 5 lutego 2020 roku w sprawie powołania komisji w postępowaniu habilitacyjnym ks. dra Waldemara Janigi (BCK-I-L-10957/19), po wnikliwym zapoznaniu się z osiągnięciem naukowym Kandydata do stopnia naukowego doktora habilitowanego (cykl artykułów tematycznych poświęconych zagadnieniu: „Organizacyjne aspekty nauczania religii w Polsce”) oraz jego istotną aktywnością badawczą (znaczący dorobek naukowo-dydaktyczny sytuujący się w dziedzinie nauk teologicznych), określonymi w Ustawie z dnia 14 marca 2003 roku *O stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki* (Dz.U. 2017 poz. 1789), Ustawie z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1669), **jako recenzent jednoznacznie stwierdzam, że ksiądz dr Waldemar Janiga posiada wystarczające kwalifikacje do samodzielnej pracy naukowo-badawczej.** Sformułowane przekonanie uzasadniam w czterech częściach.

1. Kwalifikacje Habilitanta.
2. Istotna aktywność naukowa.
 - a. Osiągnięcia w dziedzinie dydaktyczno-organizacyjnej.
 - b. Dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora.
3. Osiągnięcie naukowe – ocena cyklu artykułów tematycznych poświęconych zagadnieniu: „Organizacyjne aspekty nauczania religii w Polsce”.
4. Wniosek końcowy.

UZASADNIENIE:

Kompetencje intelektualne oraz naukowa dojrzałość badawcza ks. dra Waldemara Janigi sprawiają, że w środowisku naukowym jest on obecny od dawna. Na szczególną uwagę zasługuje jego zaangażowanie w nawiązywanie dialogu między sferą badawczą a praktyką. Ta kompatybilność w sposób szczególny wpływa na wzrost wartości prowadzonych przez niego badań naukowych. Przygotowana recenzja w postępowaniu habilitacyjnym Księdza Doktora zawiera oprócz działań ściśle naukowych, organizacyjnych, dydaktycznych oraz popularyzujących naukę, również współpracę z interesariuszami zewnętrznymi, przynależność do stowarzyszeń naukowych oraz kwalifikacje Habilitanta.

1) Kwalifikacje naukowe Habilitanta

Ks. dr Waldemar Janiga odbył w latach 1984-1990 studia teologiczne w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu. Tytuł magistra teologii uzyskał w dniu 22 czerwca 1990 r. na podstawie pracy pt. *Problematyka społeczna w kazaniach księdza biskupa Karola Józefa Fischera* (promotor: ks. dr Kazimierz Ryczan). Dwa lata później podjął specjalistyczne studia licencjacko-doktoranckie z teologii pastoralnej w zakresie katechetyki w Instytucie Teologii Pastoralnej na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (1992-1996), zwieńczone uzyskaniem tytułu licencjata (egzamin licencjacki 14.06.1994; dyplom z dn. 07.06.1996). W 1999 roku na podstawie pracy *Akceptacja wartości religijno-moralnych katechizowanej młodzieży w środowisku szkolnym* napisanej pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Mieczysława Majewskiego, uzyskał stopień naukowy doktora. W 2009 roku ukończył studia podyplomowe w zakresie zarządzania oświatą (Wydział Ekonomiczny w Wyższej Szkole Informatyki i Zarządzania w Rzeszowie).

Habilitant od 2007 roku jest zatrudniony w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu (filia Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie) jako wykładowca katechetyki (katechetyka fundamentalna, materialna, formalna i szczegółowa oraz ćwiczenia katechetyczne). Od 2018 r. jest wykładowcą katechetyki na studiach licencjackich z teologii dla prezbiterów ze specjalizacją z teologii pastoralnej w UPJP II – WSD w Przemyślu. Ks. dr Waldemar Janiga prowadził ponadto zajęcia z wychowania prorodzinnego i seminarium naukowe na Wydziale Pedagogicznym w Wyższej Szkole Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie (studia licencjackie z teologii pastoralnej) we współpracy z Podkarpackim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie o. w Krośnie (2006/2007) oraz wykładał pedagogikę w Państwowej Wyższej Szkole Zawodowej w Krośnie. W świetle powyższych danych należy stwierdzić, że Kandydat do stopnia doktora habilitowanego spełnia wymagania w zakresie kwalifikacji naukowych.

2) Istotna aktywność naukowa Habilitanta

Dotychczasowa praca ks. dra Waldemara Janigi zostanie oceniona poprzez pryzmat dwóch jej zasadniczych wymiarów: a) osiągnięć w dziedzinie dydaktycznej i organizacyjnej, b) dorobku naukowego po uzyskaniu stopnia doktora.

M. Piścion

a) Osiągnięcia w dziedzinie dydaktyczno-organizacyjnej

Ksiądz Waldemar Janiga od chwili podjęcia pracy w 2007 roku w Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyślu (afiliowane do Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie) aktywnie włączył się w realizację zadań stawianych pracownikom dydaktyczno-naukowym. Jego działalność na polu dydaktyczno-wychowawczym odnosi się do prowadzenia wykładów z katechetyki fundamentalnej i materialnej, dydaktyki i metodyki katechezy oraz katechetyki szczegółowej. Ponadto prowadzi seminarium naukowe z katechetyki oraz ćwiczenia katechetyczne i praktyki dla alumnów w zakresie przygotowania pedagogiczno-katechetycznego dla wszystkich typów szkół. W roku akademickim 2018/2019 prowadził we wspomnianej placówce (studia licencjackie z teologii) wykład: „Katecheza dzisiaj. Problemy teologiczne, kulturowe i prawne”.

Na uznanie zasługuje zaangażowanie w kształcenie kadry pedagogicznej. W ramach pełnionych funkcji i w trosce o rozwój zawodowy pedagogów, w porozumieniu z Podkarpackim Ośrodkiem Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie (o. w Krośnie), prowadził seminarium naukowe z wychowania prorodzinnego w Wydziale Pedagogicznym Wyższej Szkoły Filozoficzno-Pedagogicznej „Ignatianum” w Krakowie (2002/2003). W ramach współpracy z CEN w Rzeszowie (od początku swojej pracy naukowej do teraz) wykłada wybrane zagadnienia filozoficzne, antropologiczne, pedagogiczne i psychologiczne na kursach kwalifikacyjnych i studiach podyplomowych z wychowania prorodzinnego, terapii pedagogicznej i zarządzania oświatą. W latach 2006, 2008, 2010, 2012-2015 opiniował dla Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski podręczniki i pomoce dydaktyczne do nauki religii. Ponadto, w latach 2011-2018, był redaktorem „Biuletynu Katechetycznego”.

Pod kierunkiem ks. dra Waldemara Janigi powstały 3 prace magisterskie, napisane przez alumnów Wyższego Seminarium Duchownego w Przemyślu. Jest również promotorem 16 prac dyplomowych na studiach podyplomowych z wychowania prorodzinnego w Wydziale Pedagogicznym WSF-P „Ignatianum” w Krakowie (2003).

Ważne miejsce w działalności naukowej ks. Waldemara Janigi zajmuje zaangażowanie w organizację i współorganizację sympozjów i konferencji o zasięgu międzynarodowym, krajowym i lokalnym. W ramach przedsięwzięć międzynarodowym zaangażował się w organizację 3 wydarzeń tego typu. Jako dyrektor Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej w Przemyślu zorganizował we współpracy ze Zgromadzeniem Księży Michaelitów, Podkarpackim CEN w Rzeszowie oraz Stowarzyszeniem *Civitas Christiana*

W. Janiga

w Rzeszowie (2016) sympozjum naukowe pt. „Chrzest Polski, wdzięczność, tożsamość, zobowiązanie”, w którym uczestniczyli prelegenci z Polski i Słowacji. Kolejne działania dotyczyły tematyki ściśle związanej z katechezą. Była to konferencja pod nazwą: „Programowanie w katechezie. Programy katechetyczne” przygotowana we współpracy z Domem Wspólnoty Matki Bożej Wspomożenia Wiernych w Odessie (2004). Kolejne działanie dotyczyło współorganizacji konferencji pedagogicznej pt. „Nauczanie religii w szkole na różnych kontynentach”, która miała miejsce 15 września 2015 roku (Kraków – Morawica; PCEN w Rzeszowie – K/7/2015-2016).

Ks. dr Waldemar Janiga czynnie włączał się w popularyzację nauki na arenie krajowej, czego przykładem jest organizacja sympozjów (31) i konferencji (33), których liczba (według załączonego wykazu – zał. 5) obejmuje łącznie 64 pozycje. Ich tematyka dotyczy obszarów badawczych, które stanowią główne przestrzenie poszukiwań naukowych Habilitanta: wychowania patriotycznego w katechezie, formacji moralnej w katechezie i dydaktyki w służbie wiary. Ks. Waldemar Janiga organizował je z ramienia Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej w Przemyślu we współpracy z podmiotami oświatowymi (Podkarpacki Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Rzeszowie o. w Krośnie, Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Sanoku, Instytut Pamięci Narodowej o. w Rzeszowie, Zarząd Regionu Podkarpacie NSZZ „Solidarność”, Starostwo Powiatowe w Ustrzykach Dolnych, placówki oświatowe) oraz instytucjami religijnymi (Wyższe Seminarium Duchowne w Przemyślu, Zgromadzenie Św. Michała Archanioła, Krośnieńska Kapituła Kolegiacka, Duszpasterstwo Nauczycieli Archidiecezji Przemyskiej, Katolickie Stowarzyszenie Civitas Christiana w Ustrzykach Dolnych, Stowarzyszenie Rycerstwo Niepokalanej przy parafii pw. Nawiedzenia NMP w Krośnie i inne parafie). Ich tematyka służyła pogłębianiu wiedzy, umiejętności i kompetencji nauczycieli religii. Wnioski z prowadzonych badań naukowych tym samym zostały poddane praktycznej interioryzacji katechetycznej. Na gruncie lokalnym były to prowadzone co roku (2012-2018) seminaria skierowane do dekanalnych wizytatorów nauki religii, podczas których ks. Waldemar Janiga dzielił się wnioskami wynikającymi z badań w zakresie metod przekazu katechetycznego (np. „Katecheza w szkole i parafii w kontekście zmian programowych” – 2018; „Katecheza w procesie wychowawczym szkoły” – 2013) oraz roli katechety w tym procesie (np. „Katecheta i nauczyciel świadkiem wiary w szkole” – 2017).

Działalność naukowa Habilitanta to także referaty wygłoszone podczas konferencji międzynarodowych: *Wybrane elementy mistagogii w dydaktyce katechezy* (WSD w Gródku Podolskim, 2010), *Koncepcja nauczania religii w polskiej szkole* (Kraków – Morawica, 2015) oraz 3 wykłady: *Dydaktyka katechezy w służbie wiary*, *Programowanie w procesie*

katechetycznym, Formacja moralna w katechezie (Odessa, 2004). Wnioski z prowadzonych badań udostępniał poprzez referaty wygłoszone podczas konferencji o zasięgu krajowym i lokalnym (18). Za najważniejsze z nich należy uznać wystąpienia podczas 5 spotkań Ogólnopolskiego Sympozjum Katechetycznego (np. *Wzbogacenie własnego warsztatu pracy poprzez wykorzystanie innowacyjnych środków dydaktycznych* – 2012), Ogólnopolskiego Sympozjum Stowarzyszenia Katechetów Polskich (*Nauczanie religii w perspektywie zmian programowych* – Częstochowa 2018), Sympozjum „Cywilizacja miłości” (*Wartości a cywilizacja miłości* – Gdańsk, 2007). Ponadto, jak wynika z załączonego wykazu (Załącznik nr 5), wygłosił 40 innych referatów do różnych gremiów zainteresowanych katechezą.

Kolejnym ważnym nurtem działań naukowych była współpraca z interesariuszami zewnętrznymi. Działania te miały na uwadze podejmowanie kolejnych wyzwań naukowo-badawczych, katechetyczno-pastoralnych, edukacyjno-wychowawczych, dydaktycznych i popularyzujących naukę. W tym celu systematycznie współpracował z uczelniami wyższymi (Katolicki Uniwersytet Lubelski, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, Uniwersytet Adama Mickiewicza w Poznaniu, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Krośnie), instytucjami religijnymi (Kurie Diecezjalne w Rzeszowie, Sandomierzu, Tarnowie) i świeckimi (Kuratorium Oświaty w Rzeszowie, Muzeum Podkarpackie w Krośnie) oraz innymi organizacjami (Akcja Katolicka i Caritas Archidiecezji Przemyskiej).

Na uznanie zasługuje zaangażowanie ks. dra Waldemara Janigi w popularyzowanie nauki podczas różnych form doskonalenia organizowanych dla nauczycieli religii i katechetów. Należy podkreślić znaczący wkład w kształcenie nowych kadr nauczycieli katechetów. Ważne w tym zakresie były warsztaty organizowane w Podkarpackim CEN (o. w Krośnie i Przemyśle), Wyższym Seminarium Duchownym w Przemyśle, Centrum Kultury i Formacji Chrześcijańskiej w Jarosławiu oraz w Wydziale Nauki Katolickiej w Kurii Metropolitalnej w Przemyśle – w łącznej liczbie 157 tego rodzaju wydarzeń. Tematyka spotkań miała na celu dzielenie się wiedzą w zakresie metodyki pracy katechetycznej (np. „Zasada trójpodmiotowości w szkolnym nauczaniu religii” – 2014), zdobywania i doskonalenia przez pedagogów kompetencji zawodowych (np. „Formacja i osobowość katechety” – 2009) i formacji osobowej (np. „Katecheta człowiekiem wartości katechetycznych” – 2016/2017), a także uwrażliwianie na potrzebę promowania i kształtowania postaw prospołecznych i patriotycznych (np. „Biblia o miłości Ojczyzny” – 2001; „Rola rodziny w kształtowaniu patriotyzmu” – 2004; „Rola katechety w wychowaniu do miłości Ojczyzny” – 2015).

M. Pido n

Habilitant jest aktywnym członkiem: Ogólnopolskiej Sekcji Wykładowców Katechetyki (od 1999) przekształconej następnie w Stowarzyszenie Katechetyków Polskich (2012), Polskiego Towarzystwa Teologicznego (od 2009) oraz Podkarpackiego Towarzystwa Historycznego (od 2004). Ponadto, pełnił funkcję doradcy metodycznego nauki religii (1996-2004) i nauczyciela konsultanta (od 2004 do dziś) w Podkarpackim CEN w Rzeszowie, wizytatora katechetycznego Archidiecezji Przemyskiej (od 1996 do dziś), dyrektora (2006-2011) i wicedyrektora (od 2011) Wydziału Duszpasterskiego i dyrektora Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej w Przemyślu (od 2010). Był rzeczoznawcą ds. oceny programów nauczania religii i podręczników katechetycznych Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski (od 2006) oraz członkiem innych gremiów kościelnych.

Ks. dr Waldemar Janiga w uznaniu za zaangażowanie w rozwój edukacji i promocję patriotyzmu został odznaczony Medalem Komisji Edukacji Narodowej (2012) oraz Medalem 100-lecia Odzyskania Niepodległości przyznany przez Prezesa Rady Ministrów Mateusza Morawieckiego (2018).

Uwzględniając, wymienioną powyżej, bardzo rozległą aktywność ks. dra Waldemara Janigi, zarówno w sferze realizowanych działań dydaktyczno-wychowawczych, jak też aktywności w zakresie dzielenia się wnioskami z prowadzonych badań naukowych podczas sympozjów, konferencji, warsztatów i szkoleń – należy stwierdzić, że osiągnięcia Habilitanta w dziedzinie dydaktyczno-organizacyjnej w pełni uprawniają do ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego.

b) Dorobek naukowy po uzyskaniu stopnia doktora

Dorobek naukowy stanowi ważny element całościowej oceny Habilitanta, jest bowiem odzwierciedleniem tej części pracy, który stanowi o rozwoju nauki. W odniesieniu do ks. dra Waldemara Janigi prezentuje się on następująco: współautorstwo 1 monografii naukowej, redakcja i współredakcja 5 monografii naukowych, autorstwo 43 artykułów naukowych, redakcja 8 „Biuletynów Katechetycznych”, autorstwo 3 recenzji książek (ukazały się w czasopiśmie „Katecheta” i „Studia z Prawa Wyznaniowego”). Ks. dr Waldemar Janiga jest ponadto autorem 23 wprowadzeń do: monografii (12), „Biuletynu Katechetycznego” (8), poradników metodycznych do podręczników do nauki religii (3). Ważne miejsce w jego dorobku naukowym zajmuje redakcja podręczników (3) i dedykowanych im pomocy dydaktycznych (w tym wskazanych powyżej 3 poradników metodycznych) i kart pracy dla ucznia (3).

Habilitant sporządził 12 recenzji dla Komisji Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu Polski, opiniujących materiały dydaktyczne do nauki religii: podręczniki i poradniki metodyczne do nauczania religii (6), program nauczania (1) oraz zeszyty ćwiczeń i pakiety edukacyjne (5). Zaangażowanie w praktyczne wdrażanie wniosków wynikających z podejmowanych badań znalazło swoje odzwierciedlenie we współautorstwie 2 materiałów katechetyczno-duszpasterskich oraz redakcji 17 tego typu pomocy dydaktycznych. Łącznie są to 123 publikacje naukowe. Należy ponadto docenić publikowanie artykułów popularno-naukowych, które są potwierdzeniem aktywności Habilitanta w przestrzeni szeroko pojętego nauczania religii w szkole. Głównym tematem 15 artykułów poruszających tę problematykę są praktyczne aspekty pracy katechetów – metodyka nauczania religii, ocenianie ucznia i nauczyciela (w tym awans zawodowy). Podsumowując osiągnięcia Habilitanta w perspektywie oceny parametrycznej jego dorobku (niestety, w doręczonej dokumentacji nie znalazł się wykaz uzyskanych punktów) odczuwam znaczny niedosyt, który zostaje w pewnej mierze zrekomensowany imponującym zaangażowaniem w działania praktyczne w zakresie podejmowanych obszarów badawczych.

Z przeprowadzonej analizy Załącznika nr 4 wynika jednak, że część artykułów naukowych była publikowana w czasopismach punktowanych, które w 2019 roku zostały umieszczone na liście MNiSW (5 artykułów w „Studiach z Prawa Wyznaniowego” – 40 pkt; 1 artykuł w „Rocznikach Nauk Prawnych” – 40 pkt), w pismach znajdujących się w bazie European Reference Index for the Humanities (ERIH; były to: „Studia z Prawa Wyznaniowego”, „Resovia Sacra. Studia Teologiczno-Filozoficzne Diecezji Rzeszowskiej”, „Roczniki Nauk Prawnych”, „Studia Sandomierskie. Teologia-Filozofia-Historia”, „Świat i Słowo”) bądź w innych recenzowanych czasopismach (np. „Zeszyty Formacji Katechetów”; „Biuletyn Edukacji Medialnej” – Wydział Teologiczny Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II) oraz recenzowanych publikacjach książkowych. Przedstawiony przez Habilitanta do oceny dorobek naukowy można uznać za wystarczający.

Dorobek ks. dra Waldemara Janigi wskazuje na trzy zasadnicze obszary zainteresowań badawczych. Pierwszy z nich dotyczy wychowania patriotycznego w katechezie. Wychowanie patriotyczne stanowi nieodłączny element pedagogiki w szkołach elementarnych starożytnego Rzymu i Hellady, w szkolnictwie czasów europejskiego odrodzenia i oświecenia, trudnych lat szkolnictwa Polski rozbiorowej, okresów rewolucji i wojen światowych, a także współczesnej oświaty. Dzieje ludzkości dostarczają licznych przykładów postaw patriotycznych, na co wskazuje ks. dr Waldemar Janiga w 10 artykułach publikowanych w pracach zbiorowych i w czasopismach. Podejmowane przez Habilitanta

badania ankietowe pokazały, że konieczne jest integralne podejście do wychowania religijnego, które w naturalny sposób łączy się z kulturą narodu, kształtowaniem postaw – w tym postaw społecznych, których elementem jest umiłowanie ojczyzny i narodu (*Wartości podstawowe w środowisku młodzieży a proces katechizacji; Patriotyzm w katechezie; O potrzebie patriotycznego wychowania; Aby wszyscy tworzyli jedno serce narodu; Apolityczność jako problem katechezy*). Podjęcie przez Habilitanta badań w tym zakresie, zwłaszcza w kontekście dokonujących się w po 1989 roku przemian społeczno-politycznych w Polsce i związanej z nimi nową organizacją nauczania religii, należy ze wszech miar uznać za ważny dla procesu wychowawczego młodych pokoleń cenny wkład w katechetykę. Katecheza ze swej natury powinna służyć Bogu i człowiekowi i jako taka musi mieć na uwadze zarówno rozwój życia duchowego, jak i odpowiadać na życiowe potrzeby człowieka. Dobrze się stało, że Habilitant dostrzegł tę potrzebę i stara się ją zgłębiać i promować (*Jeden drugiego brzemiona noście... Refleksja o wspólnotowym wymiarze patriotyzmu; Ojczyzna potrzebuje laikatu; Wychowanie do modlitwy za Ojczyznę w katechezie*). Postawa miłości do drugiego człowieka, a w szerszej perspektywie do narodu i ojczyzny, to wartości wynikające z nauki Jezusa Chrystusa, który w swoim ziemskim życiu wielokrotnie potwierdzał swoją postawą umiłowanie ojczyzny. Również dokumenty Kościoła, jak podkreślał to Habilitant w swoich publikacjach, wskazują na potrzebę kształtowania postaw patriotycznych (*Wychowanie patriotyczne dzieci i młodzieży w świetle „Dyrektorium katechetycznego” i „Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce”*). Na podstawie prowadzonych badań sformułował wniosek, że nic tak nie oddziałuje na wychowanka, jak wzorzec osobowy, którym w rzeczywistości szkolnej i parafialnej jest katecheta. Warto też w katechizacji odwoływać się do ideałów, czego przykładem jest św. Jan Paweł II, który zarówno swoją postawą, jak i nauczaniem potwierdzał potrzebę docenienia wartości patriotycznych (*Przesłanie patriotyczne Jana Pawła II. Wybrane aspekty*).

Drugi obszar badawczy dotyczy dydaktyki w służbie wiary. Głoszenie prawdy chrześcijańskiej jest stałe i niezmienne, „nowością” jest sposób przekazu, dostosowany do współczesnego człowieka, jego mentalności, kontekstu społeczno-kulturowego. Habilitant zgadza się ze starożytną prawdą chrześcijańską, że „nie można poznać Boga, jeśli się Go nie pokochało, ani nie można kochać Pana Boga, nie znając Go” (s. 21 Autoreferatu). Katecheza odgrywa w tej relacji zwrotnej rolę nie do przecenienia, toteż zrozumienie dydaktyki katechezy jest niezbędne do skutecznego przekazu wiary. Powrót katechezy do polskich szkół sprawił, że nauczanie religii wymagało szerokiego spojrzenia na skuteczność i jakość przekazu wiedzy religijnej jako przedmiotu szkolnego.

M. Piścis

W tym obszarze działalność ks. dra Waldemara Janigi zasługuje na szczególne uznanie, zwłaszcza w kontekście ścisłej korelacji poszukiwań badawczych z praktyką katechetyczną. Na wyróżnienie zasługuje 7 artykułów. Zasadnicze i ze wszech miar pożądane cele badawcze dotyczą: celu, istoty, podmiotu i treści katechezy (*Model katechezy komplementarnej*), roli modlitwy w katechezie szkolnej (*Jak uczyć modlitwy w szkołach średnich?*), wzajemnych relacji w przestrzeni katechezy dla dzieci i młodzieży oraz dorosłych (*Katecheza dorosłych w kontekście katechezy dzieci i młodzieży*), prawa do publicznego wyznawania wiary (*Katecheza w służbie obrony wiary*), formacji liturgicznej i jej wspólnotowego charakteru (*Wybrane elementy mistagogii w dydaktyce katechezy*), znaczenia Katechizmu Kościoła Katolickiego dla rozwoju wiary i Kościoła (*Katechizm katolicki w służbie Kościoła i wiary*), stosowania innowacyjnych metod przekazu wiedzy i wiary (*Innowacyjne środki dydaktyczne w pracy katechetycznej*).

Kolejny, trzeci obszar zainteresowań naukowo-badawczych dotyczy formacji moralnej w katechezie. Formacja ta odgrywa niezwykle ważną rolę w całej kondycji ludzkiej i wynika z podstawowych zadań katechezy. Pozwala bowiem odwoływać się do stałego ładu ustanowionego przez Boga, który nie podlega trendom zmieniającego się świata. Habilitant podkreśla, że konieczne jest wychowanie sumienia, pogłębienie formacji ludzkiej katechizowanych oraz praktykowanie miłości Boga i człowieka. Kluczową rolę odgrywa w tym procesie kształtowanie sumienia, które jest ważne nie tylko dla całej kondycji ludzkiej, ale ściśle łączy się z patriotyzmem i wychowaniem do wolności, z miłością Boga i bliźniego – z osobową hierarchią wartości (*Preferencje wartości religijno-moralnych katechizowanej młodzieży a proces wychowania; Wartości w nauczaniu Kościoła. Wybrane aspekty; Funkcje wartości w osobowości*). Podejmowane badania prowadzą do wniosku, że życie ludzkie ma wartość wówczas, gdy wypełniają je wartości (*Wartości egzystencjalne katechizowanej młodzieży*). Jedną z takich wartości jest praca, pojmowana jako służba drugiemu człowiekowi oraz metoda wychowawcza (*Praca w procesie wychowawczym*). Habilitant formułuje słuszny wniosek, że katecheza musi zawierać je w swoim przekazie, przyczyniając się tym samym do formowania dojrzałej osobowości. Prowadzone poszukiwania badawcze jednoznacznie wskazują, jak podkreśla ks. W. Janiga, niezwykle ważną rolę wzorów osobowych, które umożliwiają wartościowanie, definiują ideały wychowawcze i wskazują na cechy godne naśladowania. Przykłady takich wzorców stanowią postacie ważne dla życia społecznego i religijnego, o których Habilitant pisze w 3 artykułach: *Życie Ks. Jerzego Popiełuszki (1947-1984); Abp Ignacy Tokarczuk – Pasterz zatroskany o katechezę; Curriculum vitae księdza prałata Bronisława Twardzickiego*. Niewątpliwie skutecznie oddziałującym na dzieci i młodzież

wzorcem są ich rodzice i wychowawcy, świadczący własną autentyczną i wyrazistą osobowością o postawie moralnej godnej świadka Chrystusa. Wnioski wynikające z prowadzonych przez ks. dra Waldemara Janigę, publikowane w artykułach naukowych, stanowią cenne wskazówki dla teoretyków i praktyków zaangażowanych w działania katechetyczne. Przyczyniają się również do uwrażliwienia na dostrzeżenie potrzeby promowania wśród katechizowanych wychowania patriotycznego i moralnego przy zastosowaniu dostępnych i nieustannie aktualizowanych na miarę czasów metod przekazu ewangelicznego.

Habilitant, co należy podkreślić, nieustannie poszukuje kolejnych wyzwań naukowych. Świadczy o tym podejmowanie projektów badawczych. Pierwszy z nich miał miejsce w Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie w ramach „Podkarpackich Szkoleń Informatyczno-Metodycznych” w programie „Wykorzystanie technologii informacyjnych w nauczania religii” (2010). Wnioski z projektu Habilitant zawarł w publikacji *Szkolenie nauczycieli religii* (Rzeszów 2010). Kolejny projekt badawczy (WND-POKL.090400-18-001/11), ponownie zrealizowany we współpracy z Podkarpackim Centrum Edukacji Nauczycieli w Rzeszowie (2013) i noszący nazwę: „EduKom – Edukacja skuteczna, przyjazna, nowoczesna – rozwój kompetencji kadry zarządzającej i pedagogicznej szkół i placówek oświatowych w województwie podkarpackim”, zawierał 4 programy: 1) „Przygotowanie do e-kształcenia”; 2) „Podmiotowość szkolnego nauczania religii”; 3) „Geneza i założenia nowego programu do nauki religii w Polsce”; 4) „Tworzenie programów z nauczania religii w Polsce”. Efektem podjęcia projektu było umożliwienie licznej grupie nauczycieli udziału w różnych kursach doskonalących umiejętność opracowywania programów nauczania dostosowanych do potrzeb określonej grupy uczniów, doskonalenie posługiwania się językiem angielskim, umiejętność nauczania i uczenia się na odległość (e-learning, nauczanie zdalne). Bez wątpienia uczestnictwo w tego rodzaju projektach przyczynia się do podnoszenia kompetencji zawodowych nauczycieli religii w świecie nowych technologii, których znajomość jest konieczna i przyczynia się zarówno do skuteczniejszego głoszenia Ewangelii, jak i dydaktycznej efektywności pracy nauczyciela religii.

Reasumując tę część recenzji, należy jednoznacznie stwierdzić, że ocena dorobku naukowego ks. dra Waldemara Janigi – w rozumieniu obowiązujących przepisów – jest wystarczająca do nadania stopnia doktora habilitowanego. Łącznie obejmuje 138 publikacji i stanowi uporządkowane, logiczne postępowanie na drodze rozwoju naukowego. Kandydat spełnia wymagania co do tworzenia struktur badawczych i edukacyjnych, współpracy z interesariuszami zewnętrznymi, organizowania życia naukowego, rozwoju dydaktyki,

współpracy z instytucjami, organizacjami i towarzystwami naukowymi w kraju i za granicą, uczestnictwa w stowarzyszeniach oraz działalności popularyzującej naukę.

**3) Osiągnięcie naukowe – cykl publikacji powiązanych tematycznie zatytułowany:
*Organizacyjne aspekty nauczania religii w Polsce.***

Jako osiągnięcie naukowe ks. dr Waldemar Janiga wskazał cykl artykułów tematycznych obejmujących zagadnienie, które określił wspólnym tytułem: „Organizacyjne aspekty nauczania religii w Polsce”. Tworzy je łącznie 17 pozycji, co jest zgodne z art. 16 ust. 2 pkt 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2016, poz. 882). Osią przewodnią powiązanych tematycznie publikacji naukowych jest nauczanie religii w polskiej oświacie po 1989 roku. Na kanwie dokonującej się transformacji ustrojowej i następującej w ślad za nią transpozycji w różnych sferach życia społecznego, naturalną kolejną rzeczą były przemiany w polskiej oświacie, a wraz z nimi powrót religii do szkół. Habilitant wskazał problem rozpatruje zarówno w kontekście regulacji prawnych nauki religii, jej tożsamości i organizacji w świetle rozwiązań partykularnych, jak również z perspektywy nauczyciela religii, który na mocy ustawy jest pełnoprawnym pracownikiem szkoły. Takie ujęcie „osiągnięcia naukowego” jest zgodne z modyfikacją z 24.07.2014 r. w art. 16 ust. 2 pkt 1, kiedy to z ustawy znikła „jednotematyczność” na rzecz „powiązania tematycznego”.

Podjęwając się oceny merytorycznej trzeba stwierdzić, że Habilitant jawi się jako kompetentny badacz w dziedzinie nauk teologicznych, który wyraźnie koncentruje swoje zainteresowania na katechetyce. Na podstawie prowadzonych badań uważa, że szkolne nauczanie religii w Polsce ma charakter wyraźnie konfesyjny (wyznaniowy), co jest wynikiem decyzji prawnych Państwa i Kościoła, wieloletnich doświadczeń katechetycznych oraz współczesnych uwarunkowań społeczno-kulturowych. Formacja młodego pokolenia zawsze budziła wiele emocji i kontrowersji. Taka postawa nie dziwi, gdyż od jakości edukacji najmłodszych zależy przyszłość kolejnych pokoleń w rodzinie i w całym społeczeństwie. Papież Benedykt XVI w *Liście o pilnej potrzebie wychowania* pisał, że wychowanie „nigdy nie było prostym zadaniem i dziś wydaje się, że stało się jeszcze trudniejsze. Wiedzą o tym dobrze rodzice, nauczyciele, księża i wszyscy, którzy są bezpośrednio odpowiedzialni za wychowanie. Mówi się nawet o wielkim »kryzysie wychowania«, potwierdzanym przez niepowodzenia, które zbyt często towarzyszą naszym wysiłkom w formowaniu osób mocnych, zdolnych współpracować z innymi i nadawać sens swojemu życiu” (n. 7-8).

Dr. Pieter N.

W polskiej oświacie nauka religii prowadzona jest na mocy stosownych regulacji prawnych, będących wynikiem ustaleń między władzą państwową a kościelną. Habilitant wyróżnia trzy podmioty szkolnego nauczania religii: rodziców (to oni decydują o tym, czy ich dzieci uczęszczają na religię), władze państwowe (oświatowe) i kościelne. Od strony organizacyjnej, a zatem zagwarantowania miejsca i warunków przekazu wiedzy religijnej odpowiedzialna jest szkoła, co wynika z faktu, iż nauka religii jest ujęta w podstawie programowej. Kościół z kolei decyduje o treściach nauczania wiedzy religijnej oraz deleguje nauczycieli. Wnioski z prowadzonych badań ks. W. Janiga umieścił w artykule *Nauczanie religii w szkołach publicznych* („Studia z Prawa Wyznaniowego” 2001, t. 11, z. 1, s. 131-160), w którym (wraz z Arturem Mezglewskim) szczegółowo opisuje warunki nauczania religii w Polsce po drugiej wojnie światowej, sięga również po doświadczenia międzynarodowe w tej kwestii. Następnie szczegółowo poddaje analizie uwarunkowania prawne i kadrowe (z wszystkimi ich elementami), organizację nauki religii i nadzór nad tym procesem, a także system opracowywania programów nauczania, ocenianie uczniów, kwestie odnośnie nadzoru katechetycznego, doradztwa metodycznego oraz programów nauczania. Sformułowany wniosek z prowadzonych badań wskazuje, że system nauczania religii w Polsce ma charakter prawnie uporządkowany i zachowuje autonomię wszystkich podmiotów zaangażowanych w szkolne nauczanie religii. Omawiany artykuł trzeba uznać za cenne kompendium wiedzy odnośnie organizacji systemu nauczania religii w Polsce. Należy przy tym przypuszczać, że w chwili publikacji artykułu (2001) stanowił on skondensowane i bogate źródło wiedzy w zakresie prawnych aspektów organizacji nauczania religii w Polsce.

Kandydat w swoich badaniach dużą wagę przywiązuje do jednego z podmiotów katechezy, którym jest jej głosiciel. Z chwilą powrotu religii do szkół, katecheta (nauczyciel religii) stał się pełnoprawnym pracownikiem szkoły i jako taki podlega odtąd wszelkim regulacjom – zarówno w zakresie praw, jak i obowiązków – jak każdy pracownik dydaktyczny. W centrum zainteresowań badawczych Księdza Doktora mieści się zatem system oceniania pracy nauczyciela, który w polskiej oświacie zawiera dwie formy: pierwsza z nich to ocena pracy, zaś druga dotyczy system awansu zawodowego nauczycieli. Oceny pracy nauczyciela dokonuje dyrektor szkoły, który powinien uwzględnić w niej ocenę dokonaną przez wizytatora katechetycznego. Z prowadzonych przez Habilitanta badań wynika, że przepisy w tej kwestii są dość ogólnikowe. Wnioski w tym zakresie zawarł w 2 artykułach: *Ocena pracy katechety* (w: *Ocena w katechezie*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2001, s. 367-387) oraz *Ocena pracy nauczyciela religii w świetle obowiązującego prawa* („Studia z Prawa Wyznaniowego” 2002, t. 4, s. 163-177).

M. Fido n

Ważny wkład w budowanie statusu nauczyciela religii w polskiej oświacie, z czym ściśle koresponduje skuteczność katechezy, stanowią wnioski sformułowane w 4 artykułach dotyczących drugiej formy oceny nauczyciela – awansu zawodowego: *Zasady awansu zawodowego nauczycieli religii* („Studia z Prawa Wyznaniowego” 2000, nr 1, s. 49-64); *Awans zawodowy katechety. Postępowanie kwalifikacyjne na stopień nauczyciela dyplomowanego* („Studia z Prawa Wyznaniowego” 2003, t. 6, s. 123-142); *Ekspert katechetyczny komisji egzaminacyjnej i kwalifikacyjnej w świetle obowiązującego prawa* („Studia z Prawa Wyznaniowego” 2004, t. 7, s. 143-156) oraz *Nowelizacja Karty Nauczyciela w zakresie awansu zawodowego* („Studia z Prawa Wyznaniowego” 2005, t. 8, s. 305-315). Zarówno badania, jak i praktyczne doświadczenia ks. Waldemara Janigi (jako wizytatora katechetycznego i duszpasterza nauczycieli) stanowią cenną pomoc w doskonaleniu zawodowym katechetów. Habilitant uważa, że system awansu zawodowego przyczynia się do podnoszenia wiedzy merytorycznej, umiejętności pracy w zespole, podnosi też rangę katechezy oraz prestiż nauczyciela religii w środowisku szkolnym, co z kolei wiąże się efektywnością posługi ewangelizacyjnej w placówkach oświatowych oraz parafii. Badania ks. dra Waldemara Janigi w tym obszarze odbieram jako niezwykle cenne i użyteczne, uważam bowiem, że w katechezie osobiste świadectwo stanowi fundamentalny element skuteczności przekazu religijnego.

Katecheza – jak słusznie przekonuje Habilitant – jest jedną z form posługi głoszenia Słowa Bożego w Kościele. Odnosząc ją do rzeczywistości szkolnej najpełniej jest obecna podczas rekolekcji szkolnych. Cel podjętych przez Księdza Doktora badań miał w tym zakresie – z racji pełnionej posługi katechetycznej – charakter przede wszystkim praktyczny. Swoje wnioski sformułował m.in. w artykułach: *Formy ewangelizacji środowiska szkolnego*, w: *Miejsca katechezy. Rodzina – parafia – szkoła*, red. S. Kulpaczyński, Lublin 2005, s. 313-333; *Rekolekcje szkolne – ocena doświadczenia katechetycznego* (w: *Katechizować dzisiaj. Problemy i wyzwania*, Wyd. Jedność, 2004, s. 357-388); *Rekolekcje szkolne w wymiarze duszpastersko-wychowawczym* („Zeszyty Formacji Katechetów” 2011, nr 1, s. 71-85); *Rekolekcje szkolne a program katechezy* („Biuletyn Edukacji Medialnej” KUL 2013, nr 1, s. 48-61); *Nadzór i koordynacja szkolnych rekolekcji wielkopostnych* („Zeszyty Formacji Katechetów” 2005, nr 1, s. 53-62). Ks. W. Janiga uważa, że szkoły – jako element składowy zarówno programu katechetycznego, jak i wychowawczego – muszą angażować wszystkie podmioty odpowiedzialne za proces wychowawczy. Oddziaływanie tej formy katechizacji na rozwój religijny dzieci i młodzieży, ale również nauczycieli oraz pracowników administracji i obsługi, może spełnić swoje zadanie wówczas, gdy zostaną przygotowane w sposób kompetentny, atrakcyjny i odpowiadający wymogom współczesności. Na podstawie prowadzonych

analiz konkluduje, że szkolne rekolekcje niosą ze sobą ogromny potencjał wychowawczy, ewangelizacyjny i formacyjny.

Kolejny kierunek badań dotyczy organizacyjnych aspektów nauczania religii w polskiej szkole z perspektywy rozwiązań partykularnych. W poszukiwaniach naukowych ważną rolę pełnią badania ankietowe. W dorobku ks. Waldemara Janigi obecne są również takie eksploracje, czego wynikiem są wnioski opublikowane w artykułach: *Aktualny stan katechizacji w Archidiecezji Przemyskiej* („Biuletyn Katechetyczny” 2006, nr 8, s. 51-68) oraz *Katecheza szkolna: kryzysy i... nadzieja* (w: *Współczesna katecheza: kryzysy i nadzieja*, red. R. Chałupniak, Opole 2011, s. 87-116). Wynika z nich, że w rodzimej archidiecezji Habilitanta obraz katechizacji jest pozytywny w odniesieniu zarówno do formacji katechetów, realizacji szkolnej podstawy programowej nauczania religii i katechizacji parafialnej, jak również rozwiązań metodycznych. Ksiądz Doktor jest przekonany, że funkcjonująca obecnie katechizacja jest dobrze dopracowana organizacyjnie i programowo (Autoreferat, s. 11), ale trafnie dostrzega też pewne mankamenty i trudności m.in. co do statusu nauczyciela religii w szkole, niedoskonałych uregulowań prawnych, organizacji nauczania religii, „zamętu aksjologicznego we współczesnym społeczeństwie” (Autoreferat, s. 11), a także czynnika ludzkiego (np. zaangażowania katechetów, współpracy między podmiotami katechezy). Misja nauczyciela religii polega na łączeniu w codziennej pracy dydaktyki, wychowania i ewangelizacji, co jest niezbędne w procesie kształtowania osoby ludzkiej w powierzonych uczniach. Trzeba podkreślić, że katecheta w szkole jest nie tylko nauczycielem, ale również świadkiem Chrystusa, który swoją codzienną postawą oddziałuje na całą społeczność szkolną: uczniów, rodziców, pedagogów i innych pracowników szkoły.

Kolejny obszar poszukiwań naukowych, który Habilitant uznał za istotną część badań, dotyczy organizacyjnych aspektów nauczania religii w polskiej szkole rozpatrywanych w perspektywie rozwiązań partykularnych. Ten wątek poszukiwań badawczych stanowi w pracy naukowej ks. dra Waldemara Janigi niezwykle cenny dorobek. Wynika to z faktu, iż wnioski w tym względzie formułuje od dziesięć lat, pełniąc – wspomniane na początku niniejszej recenzji – funkcje w instytucjach kościelnych i świeckich. Wnioski w tym zakresie zgromadził w trzech szczególnie ważnych dla niego artykułach: *Panorama działań Wydziału Nauki Katolickiej Kurii Metropolitalnej w Przemyślu w latach 1993-2013* (w: *Z ludu wzięty, dla ludu postanowiony. Księga pamiątkowa...*, Wyd. Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2014, s. 411-431); *Programowanie duszpasterskie w Archidiecezji Przemyskiej w latach 1993-2013* (w: *Z ludu wzięty, dla ludu postanowiony. Księga pamiątkowa...*, Wyd. Archidiecezji Przemyskiej, Przemyśl 2014, s. 137-146) oraz *Szkolenie nauczycieli religii*

(Podkarpackie Centrum Edukacji Nauczycieli, Rzeszów 2010 – współautorstwo). Te kwestie stanowią istotę badań ks. Waldemara Janigi, a wnioski znajdują swoje odzwierciedlenie w publikowanych monografiach i artykułach oraz redagowanych lub recenzowanych podręcznikach i pomocach metodycznych do nauczania religii (we współpracy z Wydawnictwami: „Gaudium”, „Ave”, „Jedność”, WAM, „Biblos”). Prowadzone badania i formułowane wnioski przyczyniają się do doskonalenia przekazu katechetycznego oraz skuteczności katechizacji w szkole i parafii. Podejmowanie tego rodzaju wyzwań przyczyniało się do zharmonizowania realizowanych działań duszpastersko-katechetycznych z aktualnym nurtem nauczania Kościoła katolickiego, potrzebą określania czytelnego i konkretnego celu oraz kierunków działań duszpasterskich (jak określa to Habilitant w Autoreferacie: „kto, co, kiedy, w jaki sposób” – s. 12), a także wykorzystania współczesnej technologii informacyjno-informatycznej dla skuteczności przekazu wiary i treści religijnych.

Reasumując, osiągnięcie naukowe wynikające z cyklu artykułów powiązanych tematycznie przedstawione przez ks. dra Waldemara Janigę w sposób dogłębny i całościowy prezentuje obowiązujący stan prawny nauczania religii w polskiej oświacie. Na szczególne uznanie zasługuje wyodrębnienie dwupodmiotowości nauczania religii: roli Kościoła i szkoły. Chociaż oba podmioty zachowują swoją autonomię, to wyraźnie widoczna jest potrzeba współdziałania, która umożliwia czerpanie obustronnych korzyści. Habilitant z powodzeniem przekonuje w swoim autoreferacie, że „katecheza jest wartością w polskim systemie oświaty” (Autoreferat, s. 13), przyczynia się bowiem do kształtowania odpowiedzialnych i prawych jednostek społecznych, z kolei Kościół ma możliwość ewangelizacji i formowania świadomych katolików.

Niewątpliwym osiągnięciem naukowej aktywności ks. dra Waldemara Janigi – na co szczególnie warto zwrócić uwagę – są praktyczne odniesienia do szkolnej rzeczywistości katechetycznej, co jest efektem jego wieloletniego zaangażowania w działania instytucjonalne – zarówno kościelne, jak i świeckie. Właśnie ten aspekt naukowych poszukiwań i praktycznych odniesień uznaję za niezaprzeczalny i szczególnie ważny wkład Habilitanta w rozwój polskiej myśli teologicznej (katechetyki). Imponujące zaangażowanie ks. dra Waldemara Janigi w bieżące wychodzenie naprzeciw naukowym i praktycznym wyzwaniom związanym z organizacją i realizacją nauki religii uważam za znaczące osiągnięcie Habilitanta i odbieram jako niezwykle cenne i użyteczne (wartość autoteliczna). Merytoryczne wskazania dotyczące zarówno regulacji prawnych, dydaktycznych, metodycznych i organizacyjnych stanowią niezwykle ważny wkład w formowanie młodego pokolenia, przyczyniają się do równo-

prawnego traktowania katechety względem innych nauczycieli zatrudnionych w szkole, służą ewangelizacji oraz wskazują kierunki rozwoju katechezy szkolnej i parafialnej.

Odnosząc się całościowo do warstwy merytoryczno-metodologicznej pracy naukowo-badawczej ks. dra Waldemara Janigi oceniam ją bardzo pozytywnie i uznaję za duże osiągnięcie, które istotnie wzbogaca badania w zakresie organizacyjnych aspektów nauczania religii w Polsce. Habilitant daje się poznać jako kompetentny i zaangażowany znawca tematu.

4) Wniosek końcowy

Biorąc pod uwagę całokształt pracy ks. dra Waldemara Janigi należy stwierdzić, że jego wkład w rozwój nauk teologicznych jest znaczny. Zarówno osiągnięcie naukowe ujęte w tytule „Organizacyjne aspekty nauczania religii w Polsce”, jak i aktywność zawodowa, dorobek dydaktyczny i popularyzatorski oraz współpraca międzynarodowa, spełniają podstawowe wymogi Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2017 poz. 1789), Ustawy z dnia 3 lipca 2018 r. przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz.U. 2018 poz. 1669).

Wobec powyższego, **jednoznacznie stwierdzam, że ks. dr Waldemar Janiga posiada wystarczające kwalifikacje do samodzielnej pracy naukowo-badawczej** i przedkładam wniosek Senatowi Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie w/w do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego.

Gdynia, 06 kwietnia 2020 roku

/-/ ks. Wojciech Cichosz